

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС АПЕЛЯЦІЙНИХ СУДІВ В УКРАЇНІ: АНАЛІЗ ЙОГО ЕЛЕМЕНТІВ

О. А. УЛЮТІНА, кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного та фінансового права,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: ulutinaea@gmail.com

Анотація. У статті досліджується поняття адміністративно-правового статусу апеляційних судів України. Звертається увага на його структурні елементи. Визначається, що адміністративно-правовий статус апеляційних судів в Україні характеризується тим, що його основу складають його елементи. Серед основних елементів виділяються повноваження та функції апеляційних судів.

Ключові слова: адміністративно-правовий статус, суд, елементи адміністративно-правового статусу, апеляція, апеляційний суд, відповідальність, функції, повноваження, принципи, гарантії

Актуальність.

Питання оскарження судових рішень є правом кожної людини, яке передбачене чинним законодавством, а саме Конституцією України. Поняття оскарження пов'язане із певним процесом проходження позовної заяви по інстанціям. Апеляційні суди відіграють важливу роль у праві особи на оскарження рішень та ухвал судів загальної юрисдикції. Так, відповідно до Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 р., яка затверджена Указом Президента України від 20 травня 2015 р., значна роль приділяється також удосконаленню апеляційної інстанції, а саме надання широкого кола процесуаль-

них повноважень стороні захисту на стадіях досудового та судового розгляду, а також на етапі апеляційного оскарження рішення.

З'ясування сутності адміністративно-правового статусу апеляційних судів в Україні, а також визначення його юридичного наповнення, є особливо важливим в умовах сьогодення, адже це забезпечує здійснення справедливого та неупередженого правосуддя. У той же час питання адміністративно-правового статусу апеляційних судів на науковому рівні залишається відкритим, так як в умовах реформування системи судоустрою України, прийняття нової редакції Закону України «Про судоустрій та статус суддів» визначення сутності юридичного наповнення поняття адміністративно-правового ста-

тусу (його елементів) апеляційних судів, має особливе значення для продовження судової реформи в нашій державі. У зв'язку з цим виникає актуальність дослідження питання адміністративно-правового статусу апеляційних судів в Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Питанню адміністративно-правового статусу апеляційних судів в Україні присвячена велика кількість праць науковців як в галузі адміністративного права так і судочинства загалом. Серед таких науковців є В.Б. Аверянов, К.А. Бабенко, Д. Баронін, В.М. Бевзенко, В.В. Галуцько, Ю.В. Гридасов, А.А. Іванищук, М.О. Іллічов, О.Калашник, Н.Квасневська, А.Ю. Коротких, Ю.А. Коротких, Б.М. Лазарєв, В.М. Манохін, А.О. Неугодніков, Н.Олефіренко, С.Ф. Скакун, О.І. Харитоновна, О.М. Шиманович, М.Й. Штефан, С.Я. Фурса, Н.В. Янюк.

Мета дослідження – визначити адміністративно-правовий статус апеляційних судів в Україні, а також дослідити його структурні елементи, які і складають його поняття.

Результати.

Для з'ясування сутності адміністративно-правового статусу апеляційних судів, слід розпочати дослідження саме із поняття адміністративно-правового статусу суду та елементів, які входять до даної категорії, для того, щоб розуміти походження даного поняття

Слід зауважити, що в наукових колах досі не сформовано єдиного підходу до даного поняття. Так, наприклад, Н. Олефіренко, визначаючи поняття

адміністративно-правового статусу адміністративних судів, досліджувала його крізь призму логічної системи взаємодоповнюючих та взаємопов'язаних елементів, котрі характеризують його відповідно до призначення, а також предметних і функціональних особливостей та повноважень здійснення правосуддя саме у сфері державного управління [1, с. 152].

Проте, інший же, науковець, А.О. Неугодніков визначає, що адміністративно-правовий статус суду – це певний врегульований законодавством порядок створення та реорганізації а також ліквідації такого органу (суд), визначення його функцій та завдань, в тому числі наділення даного судового органу необхідною компетенцією, яка є достатньою для виконання прав та обов'язків, які покладені на нього державою [2, с. 5].

Визначення поняття адміністративно-правового статусу є безпосередньо пов'язаним із його юридичною наповненістю, тобто елементами, які входять до його складу, адже проаналізувавши наведені вище поняття, можливо дійти висновку, що саме його елементи визначають його поняття.

Так, Бабенко К.А. до елементів правового статусу суду включає:

- 1) політичну та державно-правову характеристику суду;
- 2) місце суду в загальнодержавній системі;
- 3) основи взаємовідносин суду з іншими державними органами;
- 4) принципи організації та діяльності судового органу;
- 5) види правових актів, що видаються судовим органом;
- 6) основи компетенції судового органу;
- 7) відповідальність судового органу;
- 8) порядок формування та діяльності судового органу [3, с. 17].

На думку іншого науковця, весь спектр елементів правового статусу судових органів слід групувати певним чином. Так можливим є виділення двох блоків (цільового та організаційного). До цільового блоку можна віднести завдання, функції та принципи діяльності судів в Україні. До організаційного блоку можна віднести положення, котрі визначають порядок утворення та структуру суду, а також визначають порядок зайняття та заміщення посади. Крім того, в окремий блок виділяється компетенція суду як основного елементу правового статусу, що є колом повноважень, якими наділяється суд для виконання завдань та функцій які покладаються на нього державою [1, с. 153].

Також, в колах науковців виділяють основні та допоміжні елементи адміністративно-правового статусу судів. Так науковець Коротких А.Ю. визначає, що основними елементами все ж таки є права та обов'язки (тобто компетенція), адже їх відсутність таких елементів в принципі унеможливує нормальне функціонування даного суб'єкта. До додаткових елементів, відповідно, віднесено складові, які створюють умови для належної реалізації прав та обов'язків суду, тобто цільовий та організаційний блоки [4, с. 135].

Аналіз елементів адміністративно-правового статусу апеляційних судів України, а саме їх розмежування на основні та додаткові є не зовсім доречним, адже виділяючи лише основні (компетенцію) ми розриваємо зв'язок між іншими елементами правового статусу, котрі тільки в єдності та взаємодії забезпечують належне функціонування судових органів.

Отже, проаналізувавши поняття адміністративно-правового статусу

суду, та його юридичного наповнення (елементів) можна визначити, що адміністративно-правовий статус апеляційного суду є – певний врегульований порядок створення, реорганізації та ліквідації апеляційного суду, який включає в себе процес добору та призначення за посадою, суддів апеляційних судів, включаючи їх підготовку, відповідальність, гарантії їхньої діяльності та порядок звільнення з посад і припинення їх законних повноважень.

Крім того, до таких елементів віднесено: організаційне забезпечення та сукупність нормативно визначених принципів діяльності; їхні функції, компетенція, котрі характеризують їх як суди саме апеляційної інстанції, що спрямовують свою діяльність на перевірку законності та обґрунтованості рішень та ухвал, котрі були винесені судами першої інстанції і які не набрали законної сили.

Тому зі змісту досліджуваного нами поняття, доцільним буде аналіз таких його складових:

- 1) процес утворення та структура апеляційних судів в Україні;
- 2) завдання та функції апеляційних судів в Україні;
- 3) повноваження апеляційних судів в Україні;
- 4) принципи та організація діяльності апеляційних судів в Україні.
- 5) відповідальність посадових та службових осіб апеляційного суду.

Процес утворення апеляційних судів є чітко прописаним в Основному

Законі України – Конституції. Так, зокрема 2 червня 2016 р. Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до Конституції України в частині саме правосуддя». Слід вказати, що такі зміни були безпосередньо спрямованими на своєрідну

трансформацію органів відповідальних за порядок організації та утворення судів, в тому числі й апеляційних.

Відповідно до вказаних змін, Президента України було позбавлено його законного права на утворення судових установ, шляхом видання Указу Президента України. Повноваження щодо утворення апеляційних судів в Україні було передано до вищого законодавчого органу – Верховної Ради України і оформлення – відповідно Законом. Новим органом який від 2 червня 2016 р. бере участь у формуванні апеляційних судів є Вища Рада правосуддя, яка разом, після проведених консультацій з Президентом України подає законопроект про утворення того чи іншого апеляційного суду до Верховної Ради України [5].

Визначивши порядок утворення апеляційних судів, доречним є також дослідження структури апеляційних судів в Україні. Тут слід сказати про те що, в умовах реформування судової системи України, назвати точну кількість судів які входять до структури апеляційних судів цілком неможливо. Це підтверджується тим що, Вища рада правосуддя в кінці 2017 р. розглянувши питання щодо ліквідації та утворення судів схвалила:

- 1) ліквідацію апеляційних судів та утворення апеляційних судів в апеляційних округах, що були запропоновані проектом Указу Президента України від 20 грудня 2017 р. № 02-01/2192;
- 2) ліквідацію апеляційних господарських судів та утворення апеляційних господарських судів в апеляційних округах, що були запропоновані проектом Указу Президента України від 20 грудня 2017 р. № 02-01/2195;

- 3) ліквідацію апеляційних адміністративних судів та утворення адміністративних судів в апеляційних округах, що були запропоновані проектом Указу Президента України від 20 грудня 2017 р. № 02-01/2196;

- 4) ліквідацію та утворення окружних адміністративних судів, що були запропоновані проектом Указу Президента України від 20 грудня 2017 р. № 02-01/2197.

Також з офіційних джерел відомо, що з 3 жовтня 2018 р. розпочали свою діяльність ряд новостворених апеляційних судів, серед яких є: Перший, Третій, П'ятий, Шостий, Сьомий, Восьмий апеляційні адміністративні суди; Західний, Центральний, Північний, Південно-Західний, Східний апеляційні господарські суди; а також ряд обласних – Дніпровський, Волинський, Херсонський, Житомирський, Луганський, Чернігівський, Миколаївський, Київський та інші [6].

Наступним елементом адміністративно-правового статусу апеляційних судів є його функції. Слід сказати про те, що функціями є основні напрямки впливу судових органів на процеси в яких вони беруть безпосередню участь. Так, відповідно до ст. 27 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» (далі – Закон) визначено що функціями будь-якого апеляційного суду є:

- 1) здійснення правосуддя у порядку, встановленому процесуальним законом;
- 2) аналіз судової статистики, вивчення та узагальнення судової практики, інформування про результати узагальнення судової практики відповідні місцеві суди, Верховний Суд;
- 3) надання місцевим судам методичну допомогу в застосуванні законодавства;

4) здійснення інших повноважень, визначених законом [7].

Перед тим як безпосередньо перейти до поняття повноважень

апеляційних судів, необхідно звернути увагу на те, що в наукових колах існує теорія відповідно до якої функції апеляційних судів є видами судової діяльності, а повноваження визначаються функціями, що їх виконують апеляційні суди.

Зважаючи на визначення функцій та повноважень загалом, слід також звернути увагу на підхід запропонований Л.А. Богословською. Науковець бачила під повноваженнями апеляційного суду саме сукупність наданих йому прав, що пов'язані зі здійсненням встановлених законом процесуальних дій у зв'язку з перевіркою за апеляцією рішення судів першої інстанції котрі не набрали законної сили [8, с. 111].

Враховуючи вищевикладене, функції апеляційного суду будемо розглядати крізь призму ст. 27 Закону.

Загалом, повноваження апеляційних судів прийнято поділяти на певні групи. Так, відповідно:

1. Перша група – судові повноваження апеляційного суду (повноваження у сфері здійснення правосуддя в порядку, який встановлений процесуальними законами України).
2. Друга група – аналітичні повноваження апеляційного суду (повноваження щодо аналізу судової статистики, вивчення та узагальнення судової практики а також інформування про результати узагальнення судової практики відповідні місцеві суди та суди вищого рівня – Верховний суд України та Палати Верховного суду України.
3. Третя група – методичні повноваження апеляційного суду (повно-

важення щодо надання своєрідної методичної допомоги місцевим судам для застосування норм національного законодавства [9, с. 234].

Проте, перелік повноважень апеляційних судів відповідно до Закону не є вичерпним, тобто суди апеляційної інстанції можуть здійснювати й інші повноваження визначені законом.

Важливе значення, також відіграють принципи судової влади, а саме їхня класифікація. Серед науковців існує декілька теоретико-правових підходів, які стосуються класифікації даних принципів. Так однією із найбільш поширених класифікацій принципів є такі критерії:

- за джерелом закріплення (ті які закріплені в Конституції, Законах, процесуальних актах);
- за змістом і сферою розповсюдження (галузеві, міжгалузеві, загально – правові, окремих правових інститутів);
- за предметом регулювання організації та здійснення правосуддя) [3, с. 17].

Також, уваги потребує і класифікація запропонована І.Є. Марочкіними, що пояснюється тим як вона розкриває сутність, специфіку судової влади а також поділяється на три підсистеми та містить певні принципи, а саме:

- інституціональні (закріплюють загальні відносини, котрі виникають у зв'язку зі впровадженням інституту судової влади у суспільстві та визначенні її місця в системі поділу влади і загальних засад взаємовідношення з державними та приватними структурами);
- організаційні (звернені до відносин, що виникають у зв'язку з організацією судової системи, структури її органів);

– функціональні (окреслюють основи здійснення правосуддя і стосуються більшою мірою відносин, котрі виникають під час судового розгляду справ) [10, с. 68].

Питання відповідальності апеляційного суду, є безпосередньо пов'язаним із апаратом осіб, які входять до того чи іншого апеляційного суду. Так відповідно до Закону, суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності у випадках передбачених ст. 106 зазначеного Закону. Також положення щодо дисциплінарної відповідальності суддів також містяться у міжнародних актах. Так, Європейська Хартія про статус суддів (Страсбург, червень 1998 р.) передбачає положення, які щонайкраще гарантують досягнення цілей діяльності носіїв судової влади, серед яких у п. 5.1 закріплена їх дисциплінарна відповідальність. При цьому в Хартії звертається увага на гарантії законності дисциплінарних стягнень, констатується, що приводом для стягнень може стати лише невиконання яких-небудь посадових обов'язків, безпосередньо визначених статусом судді [11, с. 58].

У науковій доктрині дисциплінарну відповідальність прийнято поділяти на загальну та спеціальну. Зокрема, В.В. Серета визначив загальну дисциплінарну відповідальність як підвид дисциплінарної відповідальності, спрямований на працівника, винного у невиконанні або неналежному виконанні покладених на нього обов'язків, що виражається у дисциплінарних стягненнях, види, підстави яких передбачено Кодексом законів про працю України (далі – КЗпП України). У свою чергу, спеціальна дисциплінарна відповідальність являє собою також підвид дисциплінарної відповідальності,

але направлений вже на визначених законодавством спеціальних суб'єктів, які за вчинений дисциплінарний проступок несуть покарання в межах спеціальних нормативних актів, якими передбачено більш суворі заходи дисциплінарного впливу, що реалізується шляхом застосування особливої процедури їх накладення [12, с. 123].

Д.Ю. Шпенюв, досліджуючи адміністративно-правове регулювання притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності за законодавством України, виділяє такі етапи притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності:

- 1) виявлення та перевірку факту вчинення дисциплінарного проступку суддею;
- 2) відкриття дисциплінарного провадження або прийняття рішення про відмову в його відкритті;
- 3) розгляд справи про дисциплінарний проступок судді;
- 4) винесення рішення в дисциплінарній справі;
- 5) оскарження рішення про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності;
- 6) погашення або зняття дисциплінарного стягнення [13, с. 65].

Висновки і перспективи.

Отже, провівши аналіз адміністративно правового статусу апеляційного суду та його елементів можливо виділити такі основні моменти:

- 1) адміністративно-правовий статус апеляційного суду – певний врегульований порядок створення, реорганізації та ліквідації апеляційного суду, який включає в себе процес добору та призначення за посадою, суддів апеляційних судів, включаючи їх підготовку, відповідальність,

гарантії їхньої діяльності та порядок звільнення з посад і припинення їх законних повноважень;

2) до елементів, які унеможливають існування адміністративно-правового статусу можна віднести: процес утворення та структура апеляційних судів в Україні; завдання та функції апеляційних судів в Україні; повноваження апеляційних судів в Україні; принципи та організація діяльності апеляційних судів в Україні; відповідальність посадових та службових осіб апеляційного суду.

Список використаних джерел

1. Олефіренко Н. Адміністративно-правовий статус адміністративного суду в Україні. Слово Національної школи суддів України. 2013. № 3–4. С. 152–156.
2. Неугодніков А.О. Правовий статус адміністративного суду в Україні: адміністративно-правовий аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2006. 20 с.
3. Бабенко К.А. Особливості правового статусу адміністративних судів. Форум права. 2016. № 3. С. 16–18.
4. Коротких А.Ю. Поняття та структура правового статусу адміністративного суду як суб'єкта адміністративної юрисдикції. Митна справа. 2013. № 5. Частина 2, Книга 2. С. 134–139.
5. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
6. Управління інформації та забезпечення комунікаційної діяльності Вищої ради правосуддя: Початок роботи новостворюваних судів. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society>.
7. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02 червня 2016 р. № 1402-VIII. Офіційний вісник України. 2016. № 31. Ст. 545.
8. Богословська Л.А. Нове у кримінально-процесуальному законодавстві України: навч. посіб. За ред. Ю.М. Groшевого. Харків: Право, 2002. 160 с.
9. Кубишкіна А.О. Окремі аспекти розкриття змісту поняття «компетенція» в контексті дослідження діяльності апеляційних судів в Україні. Реформування правової системи в контексті процесів: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 18–19 травня 2017 р. Суми: Сумський державний університет, 2017. Ч. 2. С. 235–239.
10. Організація судової влади в Україні: навч. посіб. За ред. І.Є. Марочкина, Н.В. Сібільової. Харків: Нац. юрид. акад. України, 2009. 184 с.
11. Європейська хартія «Про статус суддів» від 10 червня 1998 р. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_236.
12. Подкопаев С.В. Дисциплінарна відповідальність суддів: дис. ... канд. юрид. наук; спец. 12.00.10. Харків, 2003. 184 с.
13. Шпенев Д.Ю. Адміністративно-правове регулювання притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності за законодавством України. Актуальні проблеми держави і права. 2014. С. 66–71.

References

1. Olefirenko, N. (2013). Administratyvno-pravovyi status administratyvnoho sudu v Ukraini [The administrative and legal status of the administrative court in Ukraine]. Slovo Natsionalnoi shkoly suddiv Ukrainy, 3–4, 152–156.
2. Neuhodnikov, A.O. (2006). Pravovyi status administratyvnoho sudu v Ukraini: administratyvno-pravovyi aspekt [Legal status of the administrative court in Ukraine: the administrative-legal aspect]. Odesa, 20.
3. Babenko, K.A. (2016). Osoblyvosti pravovoho statusu administratyvnykh sudiv [Features of the legal status of administrative courts]. Forum prava, 3, 16–18.
4. Korotkykh, A.Iu. (2013). Poniattia ta struktura pravovoho statusu administratyvnoho

- суду як суб'єкта адміністративної юрисдикції [The concept and structure of the legal status of the administrative court as a subject of administrative jurisdiction]. *Митна справа*, 5, 2, 2, 134–139.
5. Konstitutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine] (1996) 28.06.1996 № 254k/96-VR. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 30, 141.
 6. Upravlinnia informatsii ta zabezpechennia komunikatsiinoi diialnosti Vyshchoi rady pravosuddia: Pochatok roboty novostvoriuvanykh sudiv [Managing information and ensuring communication of the High Council of Justice: Getting Started newly established courts]. Available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society>.
 7. Pro sudoustrii i status suddiv [On the Judiciary and the Status of Judges] (2016): *Zakon Ukrainy 02.06.2016 № 1402-VIII*. *Ofitsiyni visnyk Ukrainy*, 31, 545.
 8. Bohoslovska, L.A. (2002). *Nove u kryminalno-protsesualnomu zakonodavstvi Ukrainy* [New in the criminal-procedural legislation of Ukraine]. Za red. Yu.M. Hroshevoho. Kharkiv: Pravo, 160.
 9. Kubyshkina, A.O. (2017). *Okremi aspekty rozkryttia zmistu poniattia «kompetentsiia» v konteksti doslidzhennia diialnosti ape-*
 - liatsiinykh sudiv v Ukraini [Separate aspects of disclosure of the concept of «competence» in the context of the investigation of the activity of appellate courts in Ukraine]. *Reformuvannia pravovoi systemy v konteksti protsesiv: materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii*, Sumy, 18–19.05.2017. Sumy: Sumskyi derzhavnyi universytet, 2, 235–239.
 10. Orhanizatsiia sudovoi vlady v Ukraini [Organization of judicial power in Ukraine] (2009). Za red. I.Ie. Marochkina, N.V. Sibilovoi. Kharkiv: Nats. yuryd. akad. Ukrainy, 184.
 11. Yevropeiska khartiia «Pro status suddiv» [European Charter on the Status of Judges] 10.06.1998. Available at: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_236.
 12. Podkopaiev, S.V. (2003). *Dystyplinarna vidpovidalnist suddiv* [Disciplinary liability of judges]. Kharkiv, 184.
 13. Shpenov, D.Iu. (2014). *Administratyvno-pravove rehuliuвання prytiakhennia suddiv do dystyplinarnoi vidpovidalnosti za zakonodavstvom Ukrainy* [Administrative and legal regulation of bringing judges to disciplinary responsibility under the legislation of Ukraine]. *Aktualni problemy derzhavy i prava*, 66–71.

O. A. Uliutina (2018). Administrative and legal status appeals courts in Ukraine: analysis of its elements. *Law. Human. Environment*, 10(2): 149–156, <https://doi.org/10.31548/law2019.02.019>.

Summary. The article deals with the concept of administrative and legal status of appellate courts in Ukraine. Attention is drawn to its structural elements. It is determined that the administrative and legal status of appellate courts in Ukraine is characterized by the fact that its basis are its elements. Among the main elements are the powers and functions of appellate courts.

Keywords: administrative-legal status, court, elementsof administrative-legal status, appeal, courtofappeal, responsibility, functions, powers, principles, guarantees